

Фарғоналиқ алломалар

88 ёшли “Хошимжон”

Худойберди Тўхтабоев катта бўлмади, саксон йилдирки, бола бўлиб қолаётир.
Бегубор, ёлғонни билмайди, ичидагини куйиб-пишиб, шошилиб-шошилиб тўкиб солади.

Бундан беш-олти йиллар илгари пойтахтнинг фала-ғовур кўчалари, қаёқладир шошаётган “робот” одамларидан чарчами, зерикими, самими, дилкаш сухбат истаб, “Шофайзи” мавзеси, Гулзор кўчасидаги Худойберди Тўхтабоевнинг шинам, файлзи хонадон томон йўл олдим.

Узоқдан устозинг ховлиси олдидаги гулзорида гуллар, довдараҳтларнинг шохини бутаб юргани манзарасини кўрдиму, дилимда алланечук ёргулик сездим: “Ёзувчи имод билан банд эканлар!”. Ҳалал беришдан иймана-қимтана базур салом беришга журват топдим. Сухбат чори уларни жим тинглай туриб, бу камтар-камсукум инсоннинг ичади ҳар куни неча-неча тўфону фалайнан бўларкин-а, дей ўйга чўмдим. “Сизга бир воеани сўзлаб берсам”, дедилар чора-халқини гап орасида.

— Ёзувчилар ўюмасида ишлаб юрган пайтларим. Дунё ҳалклари ўртасида бўлиб тургувчи ўзаро ўтқалик учрашувлари, адабиёт кўнлари, ижодий сафарлар... Шундай сафарларнинг бирори биз ўн беш кишилик делегация Абазияга бордик. Бир абҳаз муаллимининг сўзлари ҳали ҳануз кўлумгом остида жаранглайди: “Дорогой, биз абҳаз ҳалқи кичик ҳалқиз, йўқолиб кетаётган ҳалқиз. Борди-ю, бир абҳаз Шимолий муз океанида туриб, бирор эртак биламан, десин, самолёт кира қилиб бўлса ҳам уни олиб келамиз”.

Сиз, кизим, дардимни кўзғаб қўйдингиз. Асли ўзбек ҳалқидай эртаксевар ҳали йўқ. Аммо сўнгига ишларда эртак йигувчилар деярли камайиб кетди. Кимга ҳам зарил келиби? Диёризмизда етти миллион хонадон бўлса, ҳеч йўқ деганда ҳар хонадоннинг бир қариси бор. Энди эртага уларга кўшиб эртакларни ҳам, масалу маталларни ҳам кўйиб юборамиз. Улар оталарнинг қалбиди, онгда йўқлик сарни кетиб боряпти. Мен ёниб-кўйиб кетяпман... Агар шулар йигифни бор? Жилд-жилд китоблар ҳалқимизнинг ўзида беркиниб ётиди...

— Устоз, болалар ёзувчиси-нинг зиммасида иккى вазифа бор. Бири – беназир фольклор анъаналарида издошлик, иккинчиси – болалар оламига кириб бормоқ. Бу оламга киришингандай талаблари бор?

— Болалар ёзувчиси болалар асари устида ишлётганда ўша асар тутаганини бола бўлиб туриши керак”, деганди Сайд Аҳмад. Бўлмаса, бу асарни ҳеч ким ўқимайди. Аввали, болалар ёзувчиси тўғум булади. Соддалиги, жўнлиги, ишонувчаниги, самимилийлиги болалиқдан мерос. Шу хусусиятларни ўзингизда саклаб колсангиз, ёзганингизни бола ўқиди, бўлмаса йўқ.

Ҳаким Назир ёмон ёзувчи эмасди, лекин ёзаётганда бола эмас, катта бўлиб ёзган экан. Кудус Мухаммадий кофоз устида ўзини боладай хис қўлган экан, сакланди. Пўлат Мўмин ёзаётганда, ярим бола

бўлиб ёзган эканми, ярми сакланди, холос. Құдрат Ҳикмат эса болага айланни кетган экан, ёзганинни барни классика бўлиб қолди. Болалар дунёсига кириш учун аввал руҳиятингизни болаликка яқин тута олиш, бола каби осмонга сакраб кувониши ҳөвлини йиглаш ва хатто, аразалашни ҳам билишингиз керак.

Ўзимдан киёс, дастлаб инглиз болалар адабиётини севиб ўқирдим, кейин немис адабиётига ихлос кўйдим. Япон болалари маънавий камолотининг эрта шаклланиши сабабларини ўргандим. Нима учун бу ҳалклар болалар адабиётida жаннлар кўп учрайди? Чунки улар болалин эртарок қашф қилишар экан. Аллоҳ бола қалбига тўртта гўзаликни жойлаштиратади: бу Адолат туйғуси, Ҳақиқат, Маъсумлик ҳамда Камолот туйғусидир. Бирор соҳага майл ҳам ана шу гўзалик, камолотнинг нишонаси. Кўп ҳолларда бола шаклланадиган пайтда майл ота-она, кейин тарбия-чи томонидан сўндириб қўйилади.

Мисол учун, Норвегия давлатида болалар ёзувчилари бошлангич синф ўқитувчилари каторида ҳақ тўлнади. Шу ҳалкнинг машҳур ёзувчisi, Нобель мукофоти лауреати Астрид Ліндгрен вафот этганда, Норвегияда бир күн мотам куни деб эълон қилинди. Кўтлаб распубликалардан “Бу нафакат Сиз учун, адабиёт учун ҳам катта йўқотиш бўлди” маъносида таъзияномалар борган. Бу мисолларни нима учун айтяпман. Болаларни эртарок қашф қилиш, аввало, бизнинг, болалар ёзувчиларининг ҳам вазифаси. Туркий ҳалқларда шу мазмундаги кўплаб чикматлар, ривоятлар аллақачон Европадан анча олдин мавжуд бўлган. Аммо саводсизлик демаймиз, лоқайдлик, бепарволик туфайли бола тарбия-

да адабиёт болалар учун. Тарбия боладан бошланади, ёзувчиларни асарлари уларга қартилиши лозим. Шунинг учунни билмадим, кўп республикаларда болалар адабиётida ривожланишлар тез кўзга ташланади.

Мисол учун, Норвегия давлатида болалар ёзувчилари бошлангич синф ўқитувчилари каторида ҳақ тўлнади. Шу ҳалкнинг машҳур ёзувчisi, Нобель мукофоти лауреати Астрид Ліндгрен вафот этганда, Норвегияда бир күн мотам куни деб эълон қилинди. Кўтлаб распубликалардан “Бу нафакат Сиз учун, адабиёт учун ҳам катта йўқотиш бўлди” маъносида таъзияномалар борган. Бу мисолларни нима учун айтяпман. Болаларни эртарок қашф қилиш, аввало, бизнинг, болалар ёзувчиларининг ҳам вазифаси. Туркий ҳалқларда шу мазмундаги кўплаб чикматлар, ривоятлар аллақачон Европадан анча олдин мавжуд бўлган. Аммо саводсизлик демаймиз, лоқайдлик, бепарволик туфайли бола тарбия-

да адабиёт болалар учун. Тарбия боладан бошланади, ёзувчиларни асарлари уларга қартилиши лозим. Шунинг учунни билмадим, кўп республикаларда болалар адабиётida ривожланишлар тез кўзга ташланади.

— Ҳақ гап, Мустакиллик даврида мен армон билан, тўхтамай тақорлайдиган билан ном бор. Бу – Анвар Обиджон адабиётida дунёдаги “манаман” деган болалар ёзувчиларидан қолишмайдиган кашфиёт билан кириб келди. Унинг топган усули жаҳондаги болалар ёзувчиларидан биронтасида учрамайди. Мисол, новча терак билан пакана теракнинг сухбати. Новча терак бўйни кўз-кўз қилиб мақтанса, пакана терак “бекор айтибсан! Сенинг новчалигинги билан ўлашапти. Мен пакана бўлмасем, сенинг новчалигинги ким биларди” дейди. Бу гаплар инсоннигта таалуқли. Терак ҳақида сўз кетаётгани йўқ. Рамз бу.

нашр бўлмаяти, талаб йўқ. Жуда кўпчилик ёзган, лекин уларни хозир ким сўрайти. Уларга фантазия этишмас эди. Демак, болалар адабиётининг ривожи, умри унинг фантазияси боғлиқ экан. Мана, Жанни Родари, Николай Носов – буларда фантазия бор, фикр бор.

Хулас, болалар адабиётiga фантастик асарлар керак, фантастик ёзувчilar керак. Лекин ўзбек болалар адабиётida проза жанри оқсаб ётибди. Дунёга кимни тавсия қилишин билмайман. Мен жону дилим билан Анвар Обиджонни кўрсатдид. У Маршакдан ҳам, Родаридан ҳам қолишмайдиган сўз, калам соҳиби.

— Сиз, ижодкор-китобхон сифатида болалар қайси асарларни ёки кимларнинг асарларни ўқишилари лозим деб хисоблайсиз?

— Жанни Родарини ўқишилари керак. Фантазияси кучли. Марк Твен, Жонатан Свифт. Кейин эртакларни кўпроқ ўқиш, эшитиш лозим. Жаҳон ҳалқ эртаклари, ўзбек

паллада ҳам дабдабага учмай, камтар ҳаёт кечиргани, кичик, шинам ховли билан киоялангани ботинида ҳақиқат, ҳалоликнинг чуқур илдиз отганидан далолат эмасми? Аммо хокисор бу одамнинг ноҳақликлар олдида сира жим турмолмагани, ҳақиқатни очиқ-гулдек ўраб олганидан эмасми!

Асрлари дунёнинг 24 тилига таржима қўлинган, мамлакатимизда энг кўп ўқилувчи асрлар рўйхатидаги пешқадамик қўладиган, нашриётларда қайта-қайта сабаби этилди. Ҳақиқат, Жанни Родаридек машҳур ёзувчilar этирофи, эътиборига тушган бўлишига қараман, мәсум. 14 йиллик фельетончилик фаoliyatinи тақа тўхтатиб, буткул бошқа дунё – ўзининг табъири билан Анвар Обиджонни кўрсатдид. У Маршакдан ҳам, Родаридан ҳам қолишмайдиган сўз, калам соҳиби.

Ростини айтиши керак, болалик чоғларимизда биз ва биздан олдинги авлод вакиллари ҳам Худойберди Тўхтабоевдан бошқа бирорта ўзбек ёзувчisinинг фантастик асарини ўқимаганимиз. “Сарик қалпоқча”, “Сарик девни миниб”, “Сарик девнинг ўлими”, “Ширин қовунлар мамлакати” дейсизми ёки ўзининг болалик йилларини қаламга олган “Беш болали йигитча”, “Жаннати одамлар”, “Мунгли кўзлар” асарларими, бари ҳалқона тилда ёзилган, китобхонни баъзан кулидириб, баъзан йўғилтиб, кўйдириб-сўйдириб, турли кўйга солиб қўя олгани учун ҳам катта-ю кичикка бирдек севимли бўлиб қолди.

Сал кувроқ, дангасароқ болаларни “Ҳаҳ, Ҳошимкон-а!” деб койб, танбек бериси урфа кириб, хатто ўзбекларнинг иборасига айланниб кетди. Ўзимиздан ортиб, жаҳон ёзувчilarни, китобхонлари назарни, дилига тушган ўзбек адабиёт вакилларининг пешкадами ҳам Худойberdi Тўхтабоев бўлди. Биз гарифлар ёзғанимиз ўзбекча боси-либ чиқсанда дўпимизни осмонга отиб кувонанимиз. Адигинн асраларни инглиз, рус, итальян, озарбайжон, турк каби тилларда чоп этилди-я! Бу айтмоқча осон. Демак, ўқиляти, манзур келятиклини, бошқалар ҳам ўз тилида ўқишига ошикмада. Дунё ўзбекларнинг характери, туриштумushi, болаларининг хурмача киликларини Худойberdi Тўхтабоев қалами орқали танимокда. Кувонимиз шундан.

“Беш ёшли болалардан менгача бир қадам. Янги туғилган болалар адабиётiga этибор, кизиқиш кучайди. Кўплаб асралар, эртаклар чоп этилди. Жумлабон, “Академнаш” нашриёти томонидан 50 номдаги адабиётлар тўлгами жуда катта ҳажмда распублика бўйлаб тарқатилди. Фарзандларим учун китоблар сотиб оларкиман, ҳар сафар “Худойberdi Тўхтабоевнинг армон ховруига оз бўлса-да, таскин ёмири томилагандир”, деб ўзининг таржимаи холини айтган экан 88 ёшли “Хошимжон”.

“Аллоҳ бола қалбига тўртта гўзаликни жойлаштиратади: бу Адолат туйғуси, Ҳақиқат, Маъсумлик ҳамда Камолот туйғусидир”, деб ўзининг таржимаи холини айтган экан. Ҳақиқатни таъзиянига юз оғизидан иборат Ҳақим Назирининг ҳикоялари кетмас экан. Тўғрим? Уша вактларда Латиф Махмудов, Фарҳод Мусажон деганинг яхшилини юз оғизидан иш бўлган.

эртаклари. Николай Носов ижодидан ҳам баҳрманд бўлсалар зарар килмайди.

Суҳбатимиздан кўп ўтмай, болалар адабиётiga этибор, кизиқиши кучайди. Кўплаб асралар, эртаклар чоп этилди. Жумлабон, “Академнаш” нашриёти томонидан 50 номдаги адабиётлар тўлгами жуда катта ҳажмда распублика бўйлаб тарқатилди. Фарзандларим учун китоблар сотиб оларкиман, ҳар сафар “Худойberdi Тўхтабоевнинг армон ховруига оз бўлса-да, таскин ёмири томилагандир”, деб ўзининг таржимаи холини айтган экан 88 ёшли “Хошимжон”.

“Олтин мерос” ҳалқаро хайрия жамғармасига раҳбар бўлганинда юлчиликни элломаган, сал-пал қинирларни билан бойиб кетишин иғандан иш тўказишдек иш бўлган.

Севара Алижонова.

**МУАССИС:
ФАРГОНА ВИЛОЯТИ
ХОКИМЛИГИ**

Вилоят хокимлигининг
расмий веб-сайти
www.fargona.uz

Бош мухаррир:
Муҳаммаджон ОБИДОВ

Газетадан материал кўчириб
босилганда «Фарғона ҳақиқати»дан
олинди деб кўрсатилиши шарт.

Офсет усулди А-2 форматда (4 бет) чоп этилди.
2007 йил 9 инварда Фарғона вилоят бошхармасида
12-001 раками билан рўйхатдан ўтган.

Газета таҳририятга юборилган
кўлэзма ва суратлар кайтарилмайди.

Газета «Полиграф-Пресс» МЧЖ
босмахонасида таҳририятнинг оригинал
макети асосида оғизлана чоп этилди.
Манзили: Марғизон шаҳри, Туркистон
қўчаси, 236 «Б» ўй.

Босишига топшириши
вақти: 19.00.
Топширилди: 18.00.
Буюртма: 803
Номидаги: 7521
Адади: 3 870

Бизнинг манзил: 150114, Фарғона шаҳри,
Соҳибқирон Темур кўчаси, 28-йи.
Бош мухаррир кабулхонаси: (факс) 73-226-02-70.
Реклама ва эълонлар: 73-226-71-24.

Сахифаловчи Алишер Розиков